

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/103187>

Please be advised that this information was generated on 2019-02-18 and may be subject to change.

Beter beslissen bij vermoedens van kindermishandeling

Gestructureerde werkwijze verbetert kwaliteit besluitvorming

21 augustus 2012

Cora Bartelink, Ingrid ten Berge, Leontien de Kwaadsteniet, Cilia Witteman, Tom van Yperen

Alle Advies- en Meldpunten Kindermishandeling werken sinds 2008 met de werkwijze Onderzoek, Risicotaxatie en Besluitvorming AMK's (ORBA), een werkwijze die medewerkers helpt zorgvuldig te beslissen over vermoedens van kindermishandeling. Het Nederlands Jeugdinstituut en de Radboud Universiteit Nijmegen hebben onderzocht of ORBA leidt tot betere besluitvorming. Ze vonden positieve maar ook tegenvallende resultaten. ORBA zorgt ervoor dat medewerkers systematischer informatie verzamelen en vastleggen in hun dossiers en duidelijker rapporteren welke beslissingen zijn genomen. Maar ORBA zorgt er niet voor dat medewerkers het vaker eens zijn over de beslissingen. Hoewel niet op alle aspecten duidelijke verbetering is gevonden, kan ORBA ook in andere organisaties helpen de kwaliteit van besluitvorming te verbeteren. Zorgvuldig beslissen is een vaardigheid die elke hulpverlener zich eigen moet maken.

Hulpverleners die werken bij Centra voor Jeugd en Gezin, bureaus jeugdzorg en zorgaanbieders nemen belangrijke beslissingen over gezinnen waar de opvoedingssituatie voor het kind onveilig is. Uit gesprekken met ouders en kinderen blijkt dat zij willen dat hulpverleners objectief en deskundig zijn. Zij willen gehoord en serieus genomen worden. Bovendien willen zij dat duidelijk is waarom bepaalde ingrijpende beslissingen over hun leven worden genomen (Pels en anderen, 2011; Stichting STUK, 2011).

Aandachtspunten voor zorgvuldig beslissen

- Neem je eigen professionele oordeel serieus, maar realiseer je ook dat je fouten kunt maken;
- Vermijd beoordelingsfouten door systematisch te werken en instrumenten te gebruiken;
- Zorg dat je je oordeel duidelijk formuleert en zorgvuldig onderbouwt;
- Toets jouw oordeel aan dat van anderen;
- Ga met een open houding in gesprek met ouders over de veiligheid van hun kind en mogelijkheden om die te verbeteren (Ten Berge, 2011).

Ook voor hulpverleners is het belangrijk dat beslissingen zorgvuldig genomen worden. Omdat de problematiek vaak ernstig is, zijn de gevolgen groot, welke beslissing een hulpverlener ook neemt. Het is echter niet gemakkelijk om zorgvuldig te beoordelen wat er aan de hand is in een gezin en te beslissen wat er moet gebeuren. Uit onderzoek blijkt dat de kwaliteit van ongestructureerde professionele beslissingen niet altijd optimaal is (Garb, 2005; Munro, 2008). Hulpverleners hebben vaak geen expliciete richtlijnen of objectieve beslisriteria tot hun beschikking. Ze beschikken bovendien lang niet altijd over alle informatie die nodig is om zich een objectief beeld te vormen van een gezin. Ze krijgen van verschillende mensen informatie over gezinnen. Bewust of onbewust geven deze informanten hun eigen interpretatie of mening over de situatie aan de hulpverlener door, redenerend vanuit hun eigen normen en waarden of vanuit de emoties die de situatie bij hen oproept. De informatie is dus gekleurd.

Beslissingen van beroepskrachten zijn vaak niet gebaseerd op geverifieerde feiten, maar op een intuïtief beeld van de veiligheid van het kind dat gevormd is door wat zij zien, horen of meemaken rond een gezin, in combinatie met hun kennis en ervaring. Dat eerste beeld bestaat vaak uit

ongetoetste indrukken, zorgen en vermoedens. Dit beeld kan blinde vlekken bevatten. Beroepskrachten kunnen bijvoorbeeld geen oog meer hebben voor de positieve opvoedingsmomenten die er naast de problemen in het gezin zijn. Door zonder richtlijnen of objectieve beslisriteria te werken kunnen verschillen in beslissingen tussen beroepskrachten ontstaan en is de kans op verkeerde beslissingen aanwezig (Munro, 2008; Schuerman en anderen, 1999).

Gestructureerd werken

Ouders en kinderen hebben recht op heldere, weloverwogen en goed onderbouwde besluiten, die zoveel mogelijk samen mét in plaats van óver hen worden genomen. Zij moeten kunnen rekenen op een deskundig oordeel van de beroepskracht, die zich baseert op actuele kennis en die beoordelingsfouten zoveel mogelijk voorkomt door systematisch en transparant te werken.

Wanneer besluiten volgens een vast protocol genomen worden, waarbij voor ieder belangrijk beslissingsmoment duidelijk is welke informatie relevant is en welke afwegingscriteria gehanteerd moeten worden, zal de besluitvorming meer systematisch en transparant worden en zullen verschillen tussen medewerkers afnemen. Door het besluitvormingsproces expliciet te maken en te structureren zijn beroepskrachten beter in staat om weloverwogen een beslissing te nemen over verschillende mogelijkheden om in te grijpen (De Bruyn en anderen, 2003; Munro, 2008; Pameijer en Van Beukering, 2004; Shlonsky en Wagner, 2005).

De AMK's hebben voor besluitvorming bij vermoedens van kindermishandeling de systematische werkwijze Onderzoek, Risicotaxatie en Besluitvorming AMK's (ORBA) ontwikkeld, samen met het Nederlands Jeugdinstituut en adviesbureau Van Montfoort (Ten Berge en Vinke, 2006). ORBA is landelijk ingevoerd in 2007 en 2008.

Kernbeslissingen

ORBA is gebaseerd op wetenschappelijke kennis – *evidence-based* – en op de gezamenlijke expertise van de AMK-medewerkers – *practice-based*. ORBA beschrijft de kernbeslissingen van het AMK, die bepalen welk traject een medewerker doorloopt. De ORBA-kernbeslissingen zijn:

- Het bericht over een kind aannemen als melding of als advies- of consultgesprek;
- Het bericht over een kind wel of niet in onderzoek nemen, op basis van intercollegiaal overleg;
- Vaststellen of er wel of niet sprake is van een vorm van kindermishandeling of een anderszins risicovolle opvoedingssituatie;
- Besluiten of hulpverlening wel of niet nodig is;
- Besluiten wel of niet een verzoek tot onderzoek bij de Raad voor de Kinderbescherming te doen;
- Besluiten het dossier wel of niet af te sluiten;
- Besluiten of een hermelding nodig is, op basis van contact met de instelling waaraan het gezin is overgedragen, drie of zes maanden na de overdracht.

Voor elke kernbeslissing is beschreven welke informatie medewerkers moeten verzamelen en welke afwegingen belangrijk zijn om te maken. Het gaat bij die informatie niet alleen om zorgen, problemen en risicofactoren, maar ook om wat er goed gaat in het gezin en om beschermende factoren. Om een helder overzicht te krijgen, ordenen AMK-medewerkers de beschikbare informatie op een aantal thema's: de vermoedelijke mishandeling, het kind, opvoeding en verzorging, ouders, gezin en omgeving, en hulpverlening. Ter ondersteuning is ORBA vertaald in een aantal eenvoudige *checklists*. Een veelgebruikte *checklist* is het Licht Instrument Risicotaxatie Kindveiligheid (LIRIK), dat alle AMK's en bureaus jeugdzorg en veel andere organisaties gebruiken (Ten Berge en Eijgenraam, 2009).

Onderzoek naar ORBA

In 2010 en 2011 hebben het Nederlands Jeugdinstituut en de Radboud Universiteit onderzoek gedaan naar de effecten van ORBA op de kwaliteit van de besluitvorming bij de AMK's. De vraag was of ORBA daadwerkelijk leidt tot meer systematische, transparante en uniforme besluitvorming. ORBA zou subjectieve en onjuiste beslissingen moeten verminderen, doordat medewerkers systematisch werken en relevante inhoudelijke aandachtspunten aangereikt krijgen. Tevens was de

verwachting dat ORBA ertoe leidt dat medewerkers beter inzichtelijk kunnen maken welke beslissingen zij hebben genomen en waarop die beslissingen waren gebaseerd, kortom dat de besluitvorming transparanter is. Het onderzoek bestond uit een dossieronderzoek, interviews met ketenpartners en een studie naar de uniformiteit van beslissingen (Ten Berge en anderen, 2011).

Dossiers en overdrachtsrapporten

In het dossieronderzoek zijn AMK-dossiers en overdrachtsrapporten uit 2005 en 2010 vergeleken, dus van voor en na de invoering van ORBA. De AMK-dossiers bevatten alle informatie die een medewerker heeft verzameld tijdens het onderzoek naar een gezin. De overdrachtsrapporten bestaan uit een selectie van die informatie, die wordt overgedragen aan de Raad voor de Kinderbescherming wanneer onderzoek nodig is naar de noodzaak van een kindbeschermingsmaatregel. Onderzocht is in hoeverre AMK-medewerkers het besluitvormingsproces systematisch en transparant vastleggen in hun dossiers en overdrachtsrapporten. Uit de analyse blijkt dat het besluitvormingsproces, zoals vastgelegd in dossiers en overdrachtsdocumenten, sinds de invoering van ORBA is verbeterd.

In de dossiers was het besluitvormingsproces in 2010 systematischer en transparanter vastgelegd. Er werd meer relevante inhoudelijke informatie vermeld, de informatie was meer geordend en de informatie werd meer geanalyseerd in een expliciete risicotaxatie en in verklaringen voor de problematiek. Belangrijke conclusies en besluiten waren vaker vastgelegd. Tenslotte bleek het besluitvormingsproces als geheel meer gestructureerd: de belangrijke stappen werden vaker benoemd en er werd vaker gewerkt met een uitgewerkt plan van aanpak met duidelijke onderzoeksvragen.

Een minpunt was dat besluiten en conclusies in 2010 niet vaker en soms zelfs minder vaak werden onderbouwd met argumenten dan in 2005. Een mogelijke verklaring is dat in het algemeen meer informatie werd vastgelegd en dat medewerkers het daardoor misschien niet nodig vonden nog een expliciete onderbouwing te geven.

De overdrachtsdocumenten voor de Raad lieten vergelijkbare uitkomsten zien.

Ketenpartners

De afdeling Toegang van bureau jeugdzorg en de Raad voor de Kinderbescherming zijn de belangrijkste ketenpartners van het AMK; bevestigde gevallen van kindermishandeling worden aan hen overgedragen voor hulp en bescherming. Interviews met medewerkers van de afdeling Toegang en de Raad voor de Kinderbescherming hebben inzicht gegeven in de mate waarin zij de besluitvorming door het AMK transparant vinden en welke verbeteringen zij zien sinds de invoering van ORBA. Er zijn individuele interviews gehouden met 26 jeugdzorgwerkers en 26 kindbeschermers die ten minste drie jaar ervaring hadden met de overdracht vanuit het AMK. De geïnterviewde ketenpartners beoordeelden de kwaliteit van de besluitvorming anno 2010 als significant beter dan voor de invoering van ORBA. Zij zagen duidelijke verbeteringen in de relevantie, bruikbaarheid en volledigheid van de informatie van het AMK en beoordeelden de kwaliteit van de besluitvorming in 2010 als ruim voldoende. Ze vertelden dat de rapportage meer gestructureerd en volledig is geworden en dat de conclusies vaker duidelijk vermeld zijn. Ongeveer de helft van de ketenpartners zei dat de conclusies en de onderbouwing daarvan in alle of vrijwel alle casussen duidelijk zijn. De andere helft vond dat wisselend per casus.

Het feit dat de kwaliteit van de besluitvorming wisselend is, betekent dat er ruimte is voor verdere verbetering. Mogelijk heeft de variatie in kwaliteit te maken met verschillen in de implementatie van ORBA bij de diverse AMK-locaties.

Uniformiteit

Ouders en kinderen hebben recht op een gelijke behandeling overal in het land – zeker in ernstige gevallen van kindermishandeling. Daarom is onderzocht of ORBA leidt tot een grotere uniformiteit in beslissingen. Veertig beginnende AMK-medewerkers die nog niet in ORBA waren getraind en veertig ORBA-gecertificeerde AMK-medewerkers hebben ieder vier casusbeschrijvingen beoordeeld. Daarbij is gevraagd naar hun oordeel over aard en ernst van de problematiek en de noodzakelijke hulp, en naar een besluit over wat er moet gebeuren. In totaal zijn er zestien casussen beoordeeld, elk door twintig respondenten.

De AMK-medewerkers bleken het redelijk eens te zijn over de vraag of er sprake was van kindermishandeling en of hulp nodig was. Over het besluit om een zaak als melding aan te nemen en over het vervolg na het AMK-onderzoek waren ze het slechts matig eens.

De verschillen tussen beginnende en gecertificeerde medewerkers waren klein. Gecertificeerde medewerkers waren het onderling vaker eens over de vraag of er sprake was van kindermishandeling en over de risicotaxatie dan beginnende medewerkers. Beginnende medewerkers waren het onderling vaker eens over de vraag of een zaak als melding aangenomen moest worden.

Dit onderzoek levert dus geen overtuigende aanwijzingen dat ORBA leidt tot meer uniformiteit in besluiten. Het blijft onduidelijk of ORBA zorgt voor meer rechtsgelijkheid voor ouders en kinderen in Nederland. Dat het onderzoek geen duidelijk verschil in uniformiteit aantoont tussen beginnende en ervaren medewerkers kan komen doordat de beginnende medewerkers meer ervaring met ORBA hadden dan van tevoren verwacht, onder meer doordat ORBA in het cliëntregistratiesysteem is geïntegreerd en nieuwe werkers hier meteen op worden ingewerkt.

Het kan beter

Sinds de invoering van ORBA is de besluitvorming door het AMK in veel zaken systematischer en transparanter geworden. De kwaliteit is echter nog niet in alle opzichten op het gewenste niveau. Ouders en kinderen hebben er recht op dat in alle zaken inzichtelijk is welke conclusies medewerkers hebben getrokken en op basis waarvan. Het moet dus nog beter.

En het kan ook beter. Dat is onder andere op te maken uit reacties van ketenpartners. Zij melden dat er duidelijke verschillen zijn tussen de ene en de andere zaak. Dat kan erop duiden dat de ene medewerker ORBA beter toepast dan de andere.

Een mogelijke oorzaak van verschillen in het gebruik van ORBA ligt in de implementatie ervan (Prins, 2011). Bekend is dat de invoering bij de diverse AMK's verschillend is verlopen. Bovendien wordt er wisselend aandacht geschonken aan het verankeren van de ORBA-werkwijze in de organisatie. Een aanbeveling uit het onderzoek is daarom het gebruik van ORBA te verbeteren door een goede werkbegeleiding.

Een tweede conclusie is dat er weliswaar meer uniformiteit is gerealiseerd in de wijze waarop werkers het besluitvormingsproces doorlopen en in de informatie die zij verzamelen, maar niet in de daarop volgende beslissingen. Kennelijk is werken met dezelfde informatie en met algemene criteria voor de weging van die informatie nog niet voldoende voor meer overeenstemming. Ook wat betreft uniformiteit van de uiteindelijk genomen beslissingen is dus verdere verbetering nodig.

Er zijn verschillende mogelijke verklaringen waarom de uniformiteit niet verbeterd is. Misschien zijn de medewerkers te weinig bekend met de ORBA-richtlijnen voor belangrijke beslissingen. In dat geval kan training en begeleiding medewerkers leren welke afwegingen zij volgens de richtlijnen moeten maken bij een beslissing. Daarnaast kunnen verschillen in beslissingen andere oorzaken hebben, die niet door ORBA beïnvloed worden. Zo blijkt dat werkervaring en persoonlijke normen en waarden de beslissingen van hulpverleners beïnvloeden. Het is daarom aan te bevelen om kritisch denken en reflectie in werkbegeleiding en collegiaal overleg te stimuleren en faciliteren, zodat medewerkers weten welke afwegingen anderen maken en daardoor beslissingen beter kunnen afstemmen.

De belangrijkste conclusie van het onderzoek is dat een gestructureerde werkwijze bijdraagt aan een betere kwaliteit van het besluitvormingsproces. Maar er is meer nodig om ervoor te zorgen dat alle medewerkers systematisch en transparant werken en het vaker met elkaar eens zijn over beslissingen. ORBA moet goed verankerd zijn in de organisatie, zodat medewerkers ermee blijven werken. Daarbij hebben ze goede ondersteuning nodig, bijvoorbeeld werkbegeleiding, collegiaal overleg en een goed functionerend ict-systeem.

Beter beslissen buiten het AMK

De uitkomsten van dit onderzoek zijn niet alleen voor de AMK's relevant, maar ook voor andere organisaties die moeten beslissen over de veiligheid van kinderen. Goede zorg voor mishandelde kinderen en hun ouders vereist professionele en goede besluitvorming. Dan maakt het niet uit bij welke organisatie een beroepskracht werkt; of het nu in Appingedam of Vlissingen is, bij een Steunpunt Huiselijk Geweld of, na de transitie van de jeugdzorg, een bovenregionale organisatie

voor jeugdbescherming. Net zo min moet het uitmaken welke individuele beroepskracht een melding in behandeling neemt. Kinderen moeten erop kunnen rekenen dat ze overal in het land dezelfde bescherming genieten.

Beroepskrachten en organisaties zijn samen verantwoordelijk voor het verbeteren van de besluitvorming over vermoedens van kindermishandeling. Daarvoor is het allereerst belangrijk dat zij zich ervan bewust zijn dat ze fouten kunnen maken wanneer ze beslissingen nemen en dat zij maatregelen treffen om deze te voorkomen (Munro, 1999). Het onderzoek naar ORBA laat zien dat een werkwijze voor gestructureerde besluitvorming daarbij helpt.

Gestructureerde besluitvorming zorgt er echter nog niet voor dat beroepskrachten het ook meer met elkaar eens zijn over beslissingen. Daarom is het belangrijk te investeren in feedback en reflectie op de individuele professionele besluitvorming, bijvoorbeeld door werkbegeleiding, intervisie en geleide casuïstiekbesprekingen. Ook is het zaak belangrijke beslissingen nooit alleen te nemen, maar om in een team gezamenlijk te beslissen hoe het beste te handelen. Overigens blijkt uit onderzoek naar teambesluitvorming dat zich daarbij ook gemakkelijk vertekeningen voordoen (Pijnenburg, 1996). Intercollegiaal overleg heeft dan ook vooral meerwaarde wanneer methoden worden ingezet om vooringenomenheid te ondervangen, bijvoorbeeld door een deelnemer de rol van ‘advocaat van de duivel’ te laten spelen. Mogelijk kan ORBA ook in teams helpen om gestructureerd en zonder vooroordelen te beslissen.

ORBA helpt beroepskrachten bij hun besluitvormingsproces, maar gaat niet in op andere belangrijke aspecten van het werkproces, zoals de communicatie met ouders en kinderen over veiligheid. Een open houding tegenover gezinnen is nodig om gesprekken over een gevoelig onderwerp als veiligheid te voeren. Zo'n houding vergroot de kans dat gezinnen zich niet veroordeeld voelen en bereid zijn om samen een oplossing te zoeken. Wanneer ouders en kinderen meedenken over de beste aanpak voor hun problemen is de kans kleiner dat zij voortijdig afhaken en zijn ze meer bereid om samen te werken met de hulpverlener (Bartelink en anderen, 2010).

De organisatie waar de beroepskracht werkt, schept de randvoorwaarden voor zorgvuldige besluitvorming. Heldere procedures en protocollen ondersteunen het werkproces. Belangrijk is om vast te leggen dat beroepskrachten belangrijke beslissingen altijd intercollegiaal nemen en onderbouwen. Organisaties moeten zorgdragen voor een helder beleid waarin de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de veiligheid van kinderen is vastgelegd en dat ruimte biedt voor scholing en ondersteuning van beroepskrachten. Goede besluitvorming wordt op organisatieniveau ondersteund door goede randvoorwaarden, bijvoorbeeld een goed cliëntregistratiesysteem dat beroepskrachten helpt om beslissingen helder vast te leggen (Prins, 2011).

Het onderzoek naar ORBA is gedetailleerd beschreven in de publicatie *Beter beslissen over kindermishandeling*.

Berge, I.J. ten, Bartelink, C. en Kwaadsteniet, L. de (2011), *Beter beslissen over kindermishandeling. Onderzoek naar de effecten van gestructureerde oordeelsvorming middels ORBA*. Utrecht, Nederlands Jeugdinstituut.

Verder lezen

Bartelink, C., Berge, I. ten en Yperen, T. van (2010), *Beslissen over effectieve hulp. Wat werkt in indicatiestelling?* Utrecht, Nederlands Jeugdinstituut.

Berge, I.J. ten (2011). ‘Zicht op veiligheid in de jeugdzorg. Kwaliteit van besluitvorming in onveilige opvoedingssituaties’, in: *Kwaliteit in Zorg*, nummer 4, pagina 10-13.

Berge, I.J. ten, Bartelink, C. en Kwaadsteniet, L. de (2011), *Beter beslissen over kindermishandeling. Onderzoek naar de effecten van gestructureerde oordeelsvorming middels ORBA*. Utrecht, Nederlands Jeugdinstituut.

Berge, I. ten en Eijgenraam, E. (2009), Licht Instrument Risicotaxatie Kindveiligheid – Jeugdzorg (LIRIK-JZ). Utrecht, Nederlands Jeugdinstituut. (www.nji.nl/lirik)

Berge, I.J. ten en Vinke, A. (2006), *Beslissen over vermoedens van kindermishandeling. Handreiking en hulpmiddelen voor het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling*. Utrecht/Woerden, NIZW Jeugd/Adviesbureau Van Montfoort.

Bruyn, E.E.J. de, Ruijsenaars, A.J.J.M., Pameijer, N.K. en Aarle, E.J.M. van (2003), *De diagnostische cyclus. Een praktijkleer*. Leuven/Leusden, Acco.

Garb, H.N. (2005), ‘Clinical judgment and decision making’, in: *Annual Review of Clinical Psychology*, jaargang 1, pagina 67-89.

Munro, E. (1999), ‘Common errors of reasoning in child protection work’, in: *Child Abuse & Neglect*, jaargang 23,

nummer 8, pagina 745-758.

Munro, E. (2008). *Effective child protection*. London, Sage.

Pameijer, N.K. en Beukering, J.T.E. van (2004), *Handelingsgerichte diagnostiek. Een praktijkmodel voor diagnostiek en advisering bij onderwijsleerproblemen*. Leuven/Voorburg, Acco.

Pels, T., Linnemann, K. en Steketee, M. (red.) (2011), *Opvoeden na partnergeweld. Ondersteuning van moeders en jongeren van diverse afkomst*. Assen, Van Gorcum.

Pijnenburg, H.M. (1996), *Psychodiagnostic decision-making within clinical conferences. Exploring a domain*. Nijmegen, NICI.

Prins, D. (2011). *Een onderzoek naar de ORBA-werkwijze: Onderzoek, Risicotaxatie en Besluitvorming van de Advies- en Meldpunten Kinder mishandeling* (masterthesis). Utrecht, Universiteit Utrecht.

Schuerman, J., Rossi, P.H. en Budde, S. (1999), 'Decisions on placement and family preservation. Agreement and targeting', in: *Evaluation Review*, jaargang 23, nummer 6, pagina 599-618.

Shlonsky, A. en Wagner, D. (2005), 'The next step: Integrating actuarial risk assessment and clinical judgment into an evidence-based practice framework in CPS case management', in: *Children and Youth Services Review*, jaargang 27, nummer 4, pagina 409-427.

Stichting STUK (2011). *STUKBoek. Jongeren tegen geweld in opvoeding en relaties*. Amsterdam, Stichting STUK.

Over de auteur(s)

Cora Bartelink (c.bartelink@nji.nl) is bij het Nederlands Jeugdinstituut onderzoeker op het terrein van besluitvorming bij kindermishandeling en effectieve hulp.

Ingrid ten Berge (i.tenberge@nji.nl) is adviseur en onderzoeker bij het Nederlands Jeugdinstituut en expert op het terrein van besluitvorming bij kindermishandeling.

Leontien de Kwaadsteniet (L.deKwaadsteniet@pwo.ru.nl) is docent en onderzoeker aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Cilia Witteman (C.Witteman@socsci.ru.nl) is hoogleraar psychodiagnostische besluitvorming bij het *Behavioral Science Institute* aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Tom van Yperen (t.vanypere@nji.nl) is bijzonder hoogleraar Monitoring en innovatie zorg voor de jeugd aan de Rijksuniversiteit Groningen en werkt bij het Nederlands Jeugdinstituut.

Colofon

Jeugdkennis, jaargang 6, augustus 2012

Jeugdkennis is een uitgave van het Nederlands Jeugdinstituut.

De redactie is bereikbaar via redactiekennis@nji.nl, (030) 23 06 526.

Voor meer informatie: www.jeugdkennis.nl.